

Олександр Шрамко,

доктор філософії (Ph.D) у галузі права,
директор Тернопільського
науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру МВС України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8294-8994>

Ірина Сівчук,

кандидат економічних наук,
старший судовий експерт,
сектору товарознавчих та гемологічних
досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних,
економічних, будівельних, земельних,
екологічних досліджень та оціночної
діяльності
Тернопільського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС
України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9087-2181>

Галина Маслій,

завідувач відділу товарознавчих,
гемологічних, економічних,
будівельних, земельних,
екологічних досліджень та оціночної
діяльності
Тернопільського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС
України
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-6048-0602>

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ШВЕЙНИХ ВИРОБІВ (ОДЯГУ)

В статті розглянуто наукові праці провідних вчених, які досліджували сутність та особливості товарознавчої експертизи одягу, тенденції розвитку та структурні зміни ринку одягу. Наведено алгоритм проведення судової товарознавчої експертизи цієї групи швейних виробів. Проаналізовано такі споживні властивості одягу як функціональні, ергономічні, естетичні властивості та властивості надійності, чинники їх формування. Виокремлено основні класифікаційні ознаки одягу, які застосовують при класифікації цієї групи швейних виробів.

Особлива увага приділяється вибору методичних підходів (порівняльного чи витратного) при проведенні товарознавчої експертизи. Авторами статті обґрунтовується необхідність і доцільність застосування кожного з них.

Ключові слова: швейні вироби, одяг, судова товарознавча експертиза, класифікація, алгоритм, методи дослідження та методичні підходи визначення вартості.

Shramko O., Maslii H., Sivchuk I.

Theoretical and practical aspects of forensic commodity examination of sewing products (clothing)

The article examines the main trends in the development of the Ukrainian clothing market in modern conditions. It is noted that with the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine, the share of imported clothing and footwear has significantly decreased. However, the return of international manufacturers to the Ukrainian

clothing market in 2024 contributes to increased competition, and accordingly, domestic manufacturers will focus on finding innovative solutions to attract the attention of new buyers and retain regular ones. During this period, the market for sewing products, in particular clothing, is characterized by the development and growth of offers from both foreign and domestic manufacturers, the renewal of the product range, changes in trade classification other than standardized, the emergence of new types and varieties of products, and the use of new materials.

The scientific works of leading scientists who studied the issues of the clothing market and the commodities expertises of clothing products in general are considered. The algorithm for conducting a forensic commodities expertises of clothing is presented. The main classification features of clothing that are used in the classification of this group of clothing products are identified. The following consumer properties of clothing are analyzed: functional, ergonomic, aesthetic and reliability properties, as well as the factors of their formation. The theoretical and practical aspects of conducting forensic commodity examination of sewing products (clothing) are considered.

Special attention is paid to the choice of methodological approaches (comparative or expense) when conducting the research. The authors of the article justify the necessity and feasibility of using each of them.

It is concluded that conducting a commodity examination of sewing products (clothing) involves a sequence of actions (stages) that describe the procedure for the study, and the constant dynamics of the development of light industry poses the need for a commodity expert to use a systematic approach to studying the fundamental characteristics of the product (assortment, quality and quantity) in the context of the relationship with the cost characteristic.

Keywords: *sewing products, forensic commodity examination, classification, algorithm, research methods.*

Постановка проблеми. За даними Pro-Consulting з початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну частка імпортованого одягу та взуття скоротилась на 60% в цілому. Бренди «H&M» та бренди групи «Inditex»: Zara, Bershka, Stradivarius, Pull&Bear, Massimo Dutti та Oysho закрились одразу з початком ведення бойових дій, а зменшення частки імпортованого одягу створило сприятливі умови для розвитку швейної промисловості в нашій країні. Проте, на ринку спостерігалось зменшення попиту покупців, через такі фактори як: високий показник міграції українців за кордон, погіршення їх матеріального становища та скорочення платоспроможності.

Повернення міжнародних виробників на ринок одягу України у 2024 році сприяло підвищенню конкуренції, відповідно вітчизняні товаровиробники сконцентрували увагу на пошуку новітніх рішень для привернення уваги нових покупців та втримання постійних. Окрім того, на ринку зростає попит на онлайн-шопінг, на одяг з елементами українського орнаменту, що сприяє збільшенню підтримки українського товаровиробника [1].

Дослідження ринку в напрямі вивчення асортиментних і цінових пропозицій є одним із етапів проведення судової товарознавчої експертизи, об'єктами дослідження якої є споживчі (продовольчі, непродовольчі) товари та товари промислового призначення. До непродовольчих товарів відносять металогосподарські, культурно-побутові, текстильні товари, швейні, трикотажні вироби тощо. Цим виробам властиві специфічні ознаки фізичного, економічного та юридичного характеру, вони є майном, яке має вартість та може бути предметом злочинних посягань.

Актуальність теми обумовлена необхідністю проведення судових товарознавчих експертиз при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень або судовому розгляді кримінальних проваджень, цивільних, господарських справ і справ про адміністративні правопорушення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В статті використано наукові праці українських вчених та науковців, пов'язані з товарознавчою експертизою одягу. Серед них можна виокремити: Браїлко А. С., Коровінченко М. С., Меньших Т. М., Шитова Л. В., Полковченко С. О., Собакарь Є. М. та ін.

На думку Браїлка А.С. «стрімке розширення асортименту одягу за рахунок застосування вдосконалених технологій виробництва нових матеріалів та оброблення, а також виготовлення й оздоблення виробів, обумовило розширення переліку властивостей та ознак, які мають бути відображені в класифікаціях і враховані під час проведення ідентифікації та подальшої експертизи» [2].

Меньших Т. М. вважає, що «експертна діяльність в сфері обігу товарів стрімко розвивається, та пов'язана із спеціальними знаннями, набутими навичками і досвіду, що створюють передумови необхідності і можливості проведення товарознавчої експертизи. Експерт-товарознавець на базі попередньо вивчення інформації про товар, обстеження об'єкта, його дослідження оформляє експертний висновок» [3].

Полковченко С. О. та Коровінченко М. С., аналізуючи асортимент товарів стверджують, що «ринок одягу – це складний процес взаємодії виробників, посередників та споживачів, який складається з первинного, вторинного та торгового сегментів, містить величезний асортимент одягу для будь-яких гендерних особливостей споживачів. На його просторі продаються товари широкого вжитку, а саме основні товари

для життя та товари для імпульсивних покупок. На формування попиту та пропозиції на ринку одягу значною мірою впливає індустрія моди, а також велика кількість факторів макrorівня (економічних, соціально-демографічних, технічних та національно-побутових) та мікрорівня (зміна вартості сировини, капіталу та оплати праці тощо)» [4].

Як зазначають автори Шитова Л. В. та Собакарь С. М. «на сучасному ринку з'явилося багато верхнього одягу, який має додаткові функції та призначення, тому є потреба для перегляду й удосконалення наявних класифікацій й асортименту» [5].

Дослідженнями ринку одягу, його основними структурними змінами та тенденціями розвитку в умовах введення воєнного стану проведено авторами Філатовою Л. Г. та Волчкевич А. П. [6].

Разом з тим питання щодо особливостей проведення судової товарознавчої експертизи з практичної точки зору на думку авторів статті, потребує додаткових досліджень.

Мега статті. Дослідження теоретичних та практичних аспектів проведення судової товарознавчої експертизи швейних виробів (одягу).

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними тенденціями розвитку ринку одягу в умовах сьогодення є: зростання конкуренції, вплив нових технологій виробництва, збільшення потреб у виробництві форменого одягу для військовослужбовців; зниження купівельної спроможності населення; розвиток сегменту ринку побутового та спортивного одягу; орієнтація на споживачів середнього класу; зростання числа великих та монобрендових магазинів.

Одяг є товаром першої необхідності, виробом або сукупність виробів, які одягає людина. До предметів одягу належать: плечовий, поясний одяг, комплекти одягу, корсетні вироби, головні убори, хустково-шарфові та рукавичні, білизняні (окрім столової та постільної білизни) вироби [7].

Визначення термінів «швейний виріб», «одяг» наводиться у ДСТУ 2027-92 «Вироби швейні й трикотажні. Терміни та визначення», за яким «швейний виріб – виріб, виготовлений з різних матеріалів (за винятком натурального та штучного хутра, натуральної та штучної шкіри, спілка, трикотажних полотен), призначений для одягу та білизни; одяг – виріб або сукупність виробів, які вдягає людина» [8].

Швейні вироби в товарній формі або швейні товари, що пропонуються в торговельній мережі покупцям (споживачам) для задоволення їх матеріальних і культурних потреб повинні мати споживні властивості, які складають споживну вартість або споживну цінність товару.

Споживні властивості швейних виробів, зокрема «предметів одягу – це ті властивості, які задовольняють матеріальні і культурні потреби людини; визначають ефективність використання виробів за призначенням, їх соціальну значимість, зручність у використанні, екологічність та економічність» [9].

Споживчими властивостями одягу є: функціональні (захист тіла людини від дії несприятливих факторів навколишнього середовища і створення необхідних умов для функціонування організму), ергономічні (відповідність конструкції виробів і її елементів формі і розмірам тіла людини (антропометричні властивості), забезпечення зручності використання виробом тощо), естетичні (задовольняють культурні потреби людини, формують в неї естетичні смаки) та властивості надійності (забезпечують здатність одягу виконувати задані функції) [9].

Споживні властивості предметів одягу, їх асортимент і якість формуються в умовах виробництва. Основні чинники формування споживних властивостей: вихідні матеріали, проектування та технологія виготовлення [9].

У виробничій та торговельній сфері одяг, об'єднаний у асортимент (самостійну групу за певними класифікаційними ознаками).

У класифікації одягу використовують такі ознаки: призначення, умови експлуатації, конструкцію, сезонність, статево-вікові тощо. У науковій та навчально-методичній літературі найпоширенішою є класифікація за наступними ознаками:

– за загальним призначенням: побутовий, спортивний, спеціальний, формений та національний одяг;

– за цільовим призначенням (за умовами експлуатації): верхній одяг (пальто, підгрупа костюмів); легкий одяг (сукні, сарафани, блузки, сорочки верхні, спідниці, халати, костюми та ін.); білизняні (сорочки спідні, сорочки нічні, піжами, спідниці спідні, кальсони, купальники, простирадла, стібані ковдри, стібані покривала, покривала, накидки на подушку, скатерки, серветки, рушники тощо); головні убори (шапки, капелюшки, берети, шоломи, жокейки, пілотки, капори тощо); вироби, що не належать до одягу (чохли, мішки, сумки, шоломи, штори, ламбрекени, спальні мішки, намети ін.);

– за статево-віковою ознакою (чоловічі, жіночі, дитячі);

– за сезонністю (зимові, демісезонні, літні);
– за конструктивними особливостями і характером опорної поверхні: плечові, поясні, рукавичні та головні убори [7].

Проведення судової товарознавчої експертизи передбачає послідовність виконання дій (етапів), які описують порядок дослідження.

Алгоритм проведення товарознавчої експертизи з визначення вартості одягу: вивчення наданих матеріалів, визначення мети дослідження, дослідження об'єкта, проведення маркетингового дослідження ринку, вибір методичного підходу, визначення вартості, складання висновку експерта. Розглянемо нижче кожен із наведених етапів проведення товарознавчої експертизи.

1. Вивчення наданих матеріалів. На цьому етапі вивчаються та аналізуються матеріали кримінального провадження, матеріали цивільної/господарської справ тощо, надані ініціатором.

2. Визначення мети дослідження. Мета товарознавчої експертизи визначається поставленим(ми) завданням(ми).

3. Дослідження об'єкта. На цьому етапі проводиться дослідження наданого об'єкта (органолептичним та інструментальним (вимірювальним) методами, методами опису та порівнювання) або дослідження об'єкта за умови його відсутності за наданими матеріалами кримінального провадження, матеріалами цивільної/господарської справ тощо (методами опису та порівнювання). Органолептичний метод – метод, що ґрунтується на сприйнятті споживчих властивостей товарів за допомогою органів чуття людини; інструментальний (вимірювальний) – на використанні технічних засобів вимірювання для отримання числових значень споживчих властивостей та показників якості виробів.

Початковим етапом дослідження об'єкта є його ідентифікація, що передбачає розуміння та врахування тісної взаємодії основоположних характеристик об'єкта дослідження: асортиментних, якісних, кількісних та вартісних.

В науковій літературі виділяють наступні види ідентифікації: споживча, асортиментна (видова), якісна (кваліметрична) та ідентифікація приналежності товару до конкретної партії (товарно-партійна) [10].

Для ідентифікації об'єкта дослідження може використовуватись інформація, зазначена в протоколах огляду (допиту потерпілих), товаросупровідних документах (сертифікатах, інструкціях з експлуатації, технічних паспортах, договорах та специфікаціях до них, пакувальних листах, накладних, інвойсах, митних деклараціях тощо), товарних (фіскальних) чеках, нормативних документах (ДСТУ, ТУ) та/або міститься на маркувальних позначеннях, нанесених на виробах та/або на упакуваннях, етикетках, ярликах, бирках.

Наприклад, маркування на бирках складається з трьох основних елементів: текстових, малюнків та інформаційних знаків. У текстовій частині зазвичай містяться відомості щодо торговельної марки, складу тканини, товаровиробника, країни-виробника, призначення, розмірних характеристик тощо. Малюнок підсилює споживчі цінності виробу, але його наявність не є обов'язковою. Інформаційні знаки (прання, сушка, відбілювання, прасування, хімчистка тощо) представлені символами, які в наочній формі доносять до споживача відомості про особливості користування (догляду).

Тобто вихідними даними про об'єкт оцінки є інформація, що дозволяє провести його ідентифікацію.

З огляду на зазначене вище, вихідні дані – це матеріали для проведення дослідження, які відповідно до вимог ч. 4 ст. 69 КПК експерт не має права за власною ініціативою їх збирати.

При описі об'єкта дослідження експерт звертає увагу не лише на фасон (форма, силует, крій, особливість застібки (одно- і двобортний)), складність пошиття, сировинний склад, але і на оздоблювальні елементи (стрічка, тасьма, шнури, мереживо тощо), фурнітуру (застібки, гудзики, кнопки, гачки тощо) якщо такі мають місце, матеріали з'єднання деталей (нитки та клей), цілісність швів. Інструментальним методом здійснюються вимірювання розмірних характеристик об'єкта дослідження за допомогою повіреної металевої лінійки та/або рулетки. Наприклад, при описі пальто, піджака, сорочки, блузки та сукні зазначається довжина цих виробів по шву (середньому згину) спинки, ширина в плечах та довжина рукавів.

Дефекти, виявлені при огляді об'єкта дослідження, зазначаються та враховуються при розрахунку відсотка зносу.

4. Проведення маркетингового дослідження ринку. На цьому етапі експертом проводиться дослідження ринку в мережі Internet ідентичного та/або подібного (за своїми характеристиками та/або властивостями до об'єкта оцінки і має таку саму інвестиційну привабливість) майна в напрямі вивчення асортиментної та цінової політики.

5. Вибір методичного підходу. На цьому етапі експертом проводиться вибір методичних підходів (витратного або порівняльного).

Необхідність або недоцільність застосування певного методичного підходу обов'язково обґрунтовується у висновку експерта. Для визначення вартості одягу може бути використаний порівняльний або витратний методичні підходи, оскільки дохідний підхід не можна застосовувати через відсутність відомостей про фактичні та/або очікувані доходи від найбільш ефективного використання об'єкта оцінки, включаючи дохід від його можливого перепродажу, а також витрати, які здійснить його власник. Сутність даних методів визначена Національним стандартом № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 № 1440 (далі – Національний стандарт № 1).

Розглянемо детальніше кожен з них [11]:

– Порівняльний методичний підхід ґрунтується на врахуванні принципів заміщення та попиту і пропонування, застосовується для визначення вартості як нових, так і вживаних товарів. При використанні цього методичного підходу вартість об'єкта дослідження визначають проаналізувавши ціни продажу та пропонування подібного майна з відповідним коригуванням відмінностей (за потреби) між об'єктами порівняння та об'єктом оцінки. Коригування вартості подібного майна здійснюється шляхом додавання або вирахування грошової суми із застосуванням коефіцієнта (відсотка) до ціни продажу (пропонування) зазначеного майна або шляхом їх комбінування.

– Витратний підхід ґрунтується на врахуванні принципів корисності і заміщення. Витратний підхід передбачає визначення поточної вартості витрат на відтворення або заміщення об'єкта оцінки з подальшим коригуванням їх на суму зносу (знецінення). Основними методами витратного підходу є метод прямого відтворення та метод заміщення. Метод прямого відтворення полягає у визначенні вартості відтворення з подальшим вирахуванням суми зносу (знецінення). Метод заміщення полягає у визначенні вартості заміщення з подальшим вирахуванням суми зносу (знецінення). При цьому під вартістю відтворення розуміють вартість придбання нового об'єкта, повністю ідентичному досліджуваному, а його ринкова вартість визначається як вартість відтворення за вирахуванням зносу. Під вартістю заміщення розуміють вартість придбання подібного нового об'єкта, максимально наближеного до оцінюваного за характеристиками, а його ринкова вартість визначається як вартість заміщення за вирахуванням зносу.

Втрата якості одягу може розраховуватись за роками експлуатації (нормативний знос) або внаслідок зносу та наявності дефектів.

6. Визначення вартості. В цілому процес визначення вартості об'єктів дослідження регламентується Законом України від 12.07.2001 № 2658-III «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» та Національним стандартом № 1.

Відповідно до п. 11 Національного стандарту № 1 «Оцінка проводиться із застосуванням бази, що відповідає ринковій вартості або неринковим видам вартості» [11].

7. Складання висновку. На цьому етапі експертом складається висновок відповідно до вимог нормативно-правових актів, що діють в установах, організаціях в підпорядкуванні, яких перебуває підрозділ.

Висновки. Отже, при проведенні судової товарознавчої експертизи швейних виробів (одягу) важливим є використання судовим експертом як теоретичних знань щодо споживних властивостей, класифікаційних ознак об'єкта дослідження так і практичних знань, умінь та навичок, що обумовлено необхідністю вирішення запитань щодо відповідності показників якості вимогам стандартів та технічних умов, визначення вартості та відповідності характеристикам згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності.

Окрім того, швейні вироби, зокрема одяг, може бути об'єктом дослідження не тільки під час проведення судової товарознавчої експертизи, а й судових експертиз за напрямками біологічних, криміналістичних досліджень та досліджень матеріалів, речовин і виробів.

Проведення товарознавчої експертизи швейних виробів (одягу) передбачає послідовність виконання дій (етапів), які описують порядок дослідження, а постійна динаміка розвитку легкої промисловості ставить перед експертом-товарознавцем потребу у використанні системного підходу до вивчення основоположних характеристик товару (асортиментних, якісних та кількісних) в контексті взаємозв'язку з вартісною характеристикою.

Список використаних джерел

1. Ринок одягу та взуття в Україні: тенденції воєнного часу. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/gupok-odezhdy-i-obuvi-v-ukraine-tendencii-voennogo-vremeni> (дата звернення: 10.04.2025).

2. Браїлко А.С. Класифікація одягу зі шкіри як складова побудови моделі розпізнавання, призначеної для проведення ідентифікації та товарознавчої експертизи. URL: http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/1822/1/Brailko_A_K_я_одягу_шк.pdf (дата звернення: 10.04.2025).
3. Меньших Т.М. Особливості товарознавчої експертизи одягу, що був у використанні. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2388/2374> (дата звернення: 10.04.2025).
4. Полковченко С. О., Коровінченко М. С. Оцінка сучасного розвитку ринку одягу в Україні. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/6_2021/87.pdf (дата звернення: 10.04.2025).
5. Шитова Л. В., Собакарь Є. М. Особливості класифікації сучасного верхнього одягу при проведенні судової товарознавчої експертизи. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/332/321> (дата звернення: 10.04.2025).
6. Філатова Л. С., Волчкевич А. П. Дослідження ринку одягу та його структурних елементів, зокрема сегменту «mass market». URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/42087/21000.pdf?sequence=3&isAllowed=y> (дата звернення: 10.04.2025).
7. Войнаш Л. Г., Байдакова Л. І., Діанич М. М., Діанич О. Г., Козьмич Д. І., Медведєв В.П., Приходько М.В. Товарознавство непродовольчих товарів. Частина 2 / За загальною редакцією Л.Г. Войнаш. Підручник. Київ: НМЦ «Укоопосвіта», 2004. 532 с.
8. Вироби швейні й трикотажні. Терміни та визначення. ДСТУ 2027-92. [Чинний від 1993-01-01]. Вид. офіц. Київ: Держстандарт України, 1992. 21 с.
9. Полікарпов І. С., Семак Б. Д., Терешкевич Н. А., Галик І. С., Беднарчук М. С., Пелик Л. В. Товарознавство. Непродовольчі товари: одягово-взуттєві вироби. Навчально-наочний посібник. Львів: Видавництво Магнолія 2006, 2013. 264 с.
10. Павлов В. І., Мишко О. В., Опаньова І. В., Павліха Н. В. Основи стандартизації, сертифікації та ідентифікації товарів. Київ: Кондор, 2009. 230 с.
11. Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 № 1440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-п> (дата звернення: 10.04.2025).

References

1. *Rynok odyahu ta vzuttya v Ukraini: tendentsiyi voyennoho chasu [The clothing and footwear market in Ukraine: wartime trends]*. Retrieved from <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/rynok-odezhdy-i-obuvi-v-ukraine-tendencii-voennogo-vremeni> [in Ukrainian].
2. Brailko, A. S. *Klasyfikatsiya odyahu zi shkiry yak skladova pobudovy modeli rozpiznavannya, pryznachenoї dlya provedennya identyfikatsii ta tovaroznavchoї ekspertyzy [Classification of leather clothing as a component of building a recognition model designed for identification and commodity expertise]*. Retrieved from http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/1822/1/Brailko_A_K_я_одягу_шк.pdf [in Ukrainian].
3. Menshykh, T. M. *Osoblyvosti tovaroznavchoї ekspertyzy odyahu, shcho buv u vykorystanni [Features of commodity expertise of used clothing]*. Retrieved from <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2388/2374> [in Ukrainian].
4. Polkovchenko, S. O. & Korovichenko M. S. *Otsinka suchasnoho rozvytku rynku odyahu v Ukraini [Assessment of the current development of the clothing market in Ukraine]*. Retrieved from http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/6_2021/87.pdf [in Ukrainian].
5. Shytova, L. V., Sobakar, Ye. M. *Osoblyvosti klasyfikatsii suchasnoho verhnogo odyahu pry provedenni sudovoi tovaroznavchoї ekspertyzy [Features of the classification of modern outerwear in the conduct of forensic examination]*. Retrieved from <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/332/321> [in Ukrainian].
6. Filatova, L. S. & Volchkevych, A. P. (2024). *Doslidzhennya rynku odyahu ta yoho strukturnykh elementiv, zokrema sehmentu «mass market» [Research of the clothing market and its structural elements, in particular the «mass market» segment]*. Retrieved from <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/42087/21000.pdf?sequence=3&isAllowed=y> [in Ukrainian].
7. Voinash L.H., Baidakova L.I., Dianych M.M., Dianych O.H., Kozmych D.I. Medvedyev V.P., Pryhodko M.V. *Tovaroznavstvo neprodovolchyykh tovariv [Merchandising of non-food products]* (Ч 2). K: NMTS «Ukooposvita» [in Ukrainian].
8. *Vyroby shveini i trykotazni. Terminy i vyznachennya [Sewing and knitted products. Terms and definitions]* (1993). DSTU 2027-92 from 01st January 1993. Kyiv: Derzhstandart Ukraine [in Ukrainian].

9. Polikarpov, I. S., Semak, B. D., Tereshkevych, N. A., Halyk, I. S., Bednarchuk, M. S., Pelyk, L. V. *Tovarovnavstvo. Neprodovolchi tovary: odyahovo-vzuttyevi vyroby. Navchalno-naochnyy posibnyk [Commodity Research. Non-food products: clothing and footwear. Study guide]*. Lviv: Vydavnytstvo Mahnoliya [in Ukrainian].
10. Pavlov, V. I, Myshko, O. V, Opanova, I. V. & Pavlikha. N. V. *Osnovy standartyzatsii, sertyfikatsii ta identyfikatsii tovariv [Basics of standardization, certification and identification of goods]*. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].
11. *Pro zatverdznennya Natsiionalnogo standartu №1 «Zagalni zasady otsinky mayna i maynovykh prav»: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10.09.2003 №1440 [On the approval of National Standard No. 1 «General Principles of Valuation of Property and Property Rights»] (n.d.)*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.05.2025